

خدمت مهندسی تغلب به مهندسی تحریم

فتنه ۸۸ با اقتصاد ایران چه کرد

برای اینکه بفهمیم چگونه یک ناآرامی به مصداق آشوب‌های پس از انتخابات سال ۸۸، می‌تواند ضربه سنگینی به اقتصاد ایران در بعد داخلی و خارجی وارد کند، لازم است که بسترها و چگونگی مناسبات کشور در آن برحه مورد بررسی قرار گیرد و سپس با قرار گرفتن آنها در کنار تاثیرپذیری‌ها و سپس نتایج، یک جمع‌بندی دقیق ارائه شود. در متن پیش‌رو تلاش می‌کنیم به واکاوی این مساله با استناد به وقایع تاریخی، شواهد و اظهارنظرها و همچنین آمارهای رسمی بپردازیم.

اول ماجرای تحریم و تاثیر بر روابط خارجی

یکی از مشکلات مهم در مسیر حرکت اقتصادی ایران در چند دهه اخیر تحریم‌ها بوده است اما اگر نگاهی به سیر وضع و اعمال این تحریم‌ها ببیندیم، به‌خوبی خواهیم دید که از تابستان سال ۸۹ موج تحریمی بزرگی ایران را فرا می‌گیرد، درحالی که در سال‌های پیش از آن، اوج گیری تحریم‌ها شتاب بسیار کندی دارد. در این مسیر قطعنامه ۱۹۲۹ سازمان ملل سرآغاز و در واقع نقطه عطفی برای تحریم‌های متعدد و پیچیده است و از پس آن، گونه‌های متفاوتی از تحریم‌های یکجانبه و چندجانبه علیه ایران اعمال می‌شود.

پاسخ به یک شبهه

در این خصوص شاید برخی این فرضیه را مطرح کنند که قطعنامه یادشده یک قطعنامه هسته‌ای بود و صرفاً به‌خاطر مسائل هسته‌ای بنا نهاده شده و طبیعتاً اگر در آن زمان تدبیری صورت می‌گرفت، شاید این تحریم هم اعمال نمی‌شد. حتی شاید این افراد سیاست خارجی ایران در آن زمان را هم مورد نقد قرار دهند که خب محل بحث است و پاسخ‌هایی دارد.

درباره این مساله باید گفت این دست افراد یا نمی‌دانند و یا نمی‌خواهند به ذهن بیآورند که بزرگ‌ترین و دقیق‌ترین تدبیری که امکان اجرایی شدن در آن زمان را داشت، با تدبیر ایران و حضور نیابتی کشورهای برزیل و ترکیه از جانب آمریکا و اروپا شکل گرفت و تا یک قدم مانده به اجرا هم جلوفت. دقیقاً در ۲۷ اردیبهشت سال ۸۹ سه کشور طی یک معاهده ۱۰ ماده‌ای توافق کردند که برای رفع نگرانی‌های بین‌المللی (آمریکا و اروپا) ۱۲۰۰ کیلوگرم سوخت اورانیوم کمتر غنی شده ایران از کشور خارج و در ترکیه به‌صورت امانت نگهداری شود. برزیلی‌ها در این توافق نقش نماینده ایالات‌متحده را داشتند و بعداً با افشای یکی از نامه‌های رئیس‌جمهوری این کشور به باراک اوباما مشخص شد که چگونه منویات کاخ سفید را نمایندگی می‌کرده‌اند. خروج اورانیوم غنی شده از ایران هم در واقع اصلی‌ترین و بزرگ‌ترین خواسته‌ای بود که پیش از این از ایران مطرح شده بود و می‌توانست ادعای دروغین تلاش ایران برای دستیابی به سلاح هسته‌ای را به کلی خنثی کند. اما خب در همین زمان و به‌صورت کاملاً ناگهانی اوباما اعلام کرد که این توافق را قبول ندارد و باید اصل غنی‌سازی از ایران برچیده شود. آمریکا در این ایام برنامه‌ریزی بزرگی را برای تحریم یکجانبه و چندجانبه ایران آغاز کرد. ازاین‌رو به اضافه یکی دو دلیل دیگر که در ادامه متن به آنها اشاره خواهیم کرد، باید اصرار آمریکا برای اعمال تحریم‌ها را در موضوعات دیگری دید.

اوباما، تعامل با ایران و انتخابات ۸۸

اوباما در بهمن ۱۳۸۷ وارد کاخ سفید می‌شود و در اولین غم‌گرم خود را برای تعامل با ایران جزم می‌کند. او ابتدا در پیامی به مناسبت نوروز ۱۳۸۸، عید را به ایرانیان تبریک می‌گوید و سپس نامه‌نگاری را رهبر انقلاب را برای آغاز مذاکرات آغاز می‌کند. او در کتاب خود می‌نویسد: «طی چند هفته از آغاز به کارم، نامه‌ای محرمانه از طریق کانالی که با دیپلمات‌های ایرانی در سازمان ملل متحد داشتیم، برای آیت‌الله خامنه‌ای ارسال کردم و پیشنهاد دادم گفت‌وگوی میان دو کشور را درمورد موضوعات مختلف از جمله برنامه هسته‌ای ایران آغاز کنیم. پاسخ [آیت‌الله]

یادداشت شفاهی

سعید آجرلو، کارشناس مسائل سیاسی و مدیرمسئول روزنامه صبح‌نور در گفت‌وگو با «فرهنگیستان» به بررسی نقش فتنه ۸۸ در ترک برداشتن وحدت و اقتدار ملی و رفتارهای کشورهای غربی با جمهوری اسلامی پس از این تحولات عمیق پرداخت؛ مشروح این گفت‌وگو به‌صورت یادداشت شفاهی در ادامه از نگاه‌تان می‌گذرد.

اکنون که حدود ۱۱ سال از انتخابات و فتنه ۸۸ گذشته، آن چیزی که ما به‌عنوان تحولات جهان امروز می‌توانیم تحلیل کنیم، این است که ببینیم جهان در این دهه چه تغییراتی کرده است و از این‌رو شاید بهتر بتوانیم نقش آن اتفاقات را در قدرت ایران، لحاظ کنیم. پس از انتخابات ۸۸ در ایران، انقلاب‌های عربی تحت عنوان بهار عربی یا انقلاب‌های خاورمیانه رخ داد و سپس داعش ظهور کرد و بعد از آن نیز جنگ‌های منطقه‌ای آغاز شد و پس از این تحولات ترامپ روی کار آمد.

به‌نظر می‌رسد اساساً تقلیل دادن قدرت ایران، به‌درون خودش و مشغول کردن ایران به‌درون خود با توجه به این تحولات ۱۰ سال گذشته، حتماً امری بوده که برای قدرت‌های خارجی مطلوب بوده، یعنی با توجه به این چند تحولی که اشاره شد یقیناً ایران قوی برای این تحولات بسیار خطرناک بوده است و می‌توانست نقشه‌های نظام بین‌الملل و نظام سلطه را به‌هم بریزد. بنابراین از این زاویه معقدم انتخابات آمریکا به ما نشان داد که چگونه قدرت‌های بین‌المللی و غرب به یک معنا به‌سمت تشدید بحران که من اسم آن را «بحران سرمایه‌داری» می‌گذارم، حرکت کرده است. این موضوع در نظریه‌های مختلف است که سرمایه‌داری، بحران‌های خودش را با یک راه‌حل‌هایی حل می‌کند و به همین شکل سطح کوچکی از بحران را نگاه می‌دارد و از فروپاشی جلوگیری می‌کند، لذا اگر ما در عرصه سپهر جهانی و در عرصه کلان‌نظام بین‌المللی نگاه کنیم، باید انتخابات و اتفاقات سال ۸۸ را این‌طور تحلیل کنیم.

رسید. نهایتاً طرح سیاسی امنیتی سران فتنه هم خنثی و چندی بعد حصر آنها که به معنای پایان تلاش‌های آزادانه برای تخریب و کارشکنی بود، آغاز شد. بعد از وقایع بهمن ۸۸ تا اولین اظهارات آمریکایی‌ها برای تحریم ایران تنها یک ماه و چند روز فاصله است و در ابتدای فروردین تلاش‌های گسترده اوباما، کلینتون و تیم‌وی برای مواجهه با ایران آغاز می‌شود. نکته مهم کلیدی‌واژه‌ای است که آنها درباره این فرآیند به کار می‌برند، آنها می‌گویند باید هرچه بیشتر به ایران فشار بیآوریم. اوباما در گفت‌وگو با شبکه تلویزیونی CBS آمریکا گفت: «من فکر می‌کنم ایده کنونی ادامه افزایش فشارهاست... و هواردر برمن، رئیس کمیته روابط خارجی مجلس نمایندگان آمریکا، هم توضیح داد که «ما به شدیدترین تحریم‌ها و در سریع‌ترین زمان ممکن نیاز داریم.» از این موعود ظرف چند هفته برنامه تحریمی آغاز شده و تصویب و اعمال آنها صورت می‌گیرد. نگاهی به همین مرحله افزایش فشارها به‌خوبی گویای این است که غرضی برای افزایش فشار به مردم ایران جزم شده و گویی قرار است مرحله دوم فتنه در ایران اجرا شود، هرچند که مرور آن نشان می‌دهد دست کمی از به‌کار بردن اقتصاد ایران در بازه ۸ ماهه پس از انتخابات نداشته.

تحریم‌ها پس از فتنه ۸۸ چه شکل و شمایل یافتند

هفتم تیرماه ۱۳۸۸ قطعنامه ۱۹۲۹ علیه ایران اعمال می‌شود، قطعنامه‌ای که به‌خودی‌خود دریایی از تحریم‌ها بود، آمریکایی‌ها اما به آن اکتفا نمی‌کنند و چند روز بعد وضع تحریم‌های یکجانبه خود را با تصویب قانون جامع تحریم‌های ایران آغاز می‌کنند، ایالات‌متحده در آن مقطع برای اولین بار تحریم‌های ثانویه بانکی علیه سیستم مالی ایران وضع کرد و تمام بانک‌های دنیا را ملزم به رعایت آن کرد، در بخش ۱۰۴ این قانون انجام تراکنش‌های مشخص با سیستم مالی ایران برای تمام بانک‌های دنیا از سوی آمریکا ممنوع شد، یکی از علل وضع این قانون همان‌طور که در مقدمه قانون بیان شده، اتفاقات سال ۸۸ ایران بود. در این بخش به صراحت آمده بود: «به‌منظور مستندسازی و انتشار اطلاعات درمورد نقض حقوق بشر در ایران از جمله مواردی که از زمان انتخابات ریاست‌جمهوری ژوئن سال ۲۰۰۹ در ایران اتفاق افتاده است باید سرمایه‌بیشتری در اختیار وزیر امورخارجه قرار گیرد.» پس از آن آمریکا در مهرماه سال ۸۹ دستور اجرایی ۱۳۵۵۳ را با عنوان نقض حقوق بشر و مشخصاً به علت فتنه سال ۸۸ صادر کرد و تعدادی

خامنه‌ای در یک نامه محرمانه بی‌پرده بود: «ایران هیچ علاقه‌ای به گفت‌وگو و مذاکره مستقیم ندارد.» رام امانوئل (رئیس وقت کارکنان کاخ سفید) وقتی متن نامه را دید، گفت: «به گمانم نمی‌خواهد به این زودی‌ها مشتت را باز کند.» در این باره «ویلیام برنز»، از نزدیکان اوباما توضیحات بیشتری می‌دهد و می‌گوید: «اوباما همچنین تصریح کرد که سیاست دولت او پیگیری تغییر رژیم در ایران نیست و به آمادگی خود برای گفت‌وگوهای مستقیم اشاره کرد.» برنز در ادامه ضمن ارائه روایت خود از پاسخ رهبر انقلاب به نامه اوباما تصریح می‌کند: «با اینکه رهبر عالی ایران پاسخ مشخصی به پیشنهاد رئیس‌جمهور برای گفت‌وگو مستقیم نمی‌داد اما پاسخ وی بر اساس استانداردهای ادبیات انقلابی خیلی تند نبود.» برنز می‌نویسد پس از دریافت پاسخ رهبر ایران و به‌رغم آنکه آیت‌الله خامنه‌ای پاسخ مشخصی به پیشنهاد مذاکره ن داده بود، اما اوباما در نامه دوم پیشنهاد ایجاد یک کانال گفت‌وگو و وجانه مشخص را می‌دهد و حتی نام تیم مذاکره‌کننده آمریکایی‌ها را هم در نامه به ایران می‌فرستد و بر این گفت‌وگو مستقیم تأکید می‌کند! این تیم ویلیام برنز و «بونیت تالوار» از شورای امنیت ملی بودند. با در نظر گرفتن این توصیف باید به این سوال پاسخ داد که چه شد به ناگاه مسیر تعاملی آمریکا با ایران از اردیبهشت ۸۸ متوقف شد و حتی کار به جایی رسید که پس از توافقی که برزیلی‌ها و ترک‌ها به نیابت از آمریکا با ایران انجام دادند، اوباما زیر همه چیز زد و مسیر جدیدی که تحریم‌های ثانویه، تحریم بانک مرکزی و تحریم نفت بود، در پیش گرفته شد. ویلیام برنز پاسخ به این سوال را هم می‌دهد و می‌گوید انتخابات سال ۸۸ همه‌چیز را متوقف کرد. همچنین اوباما نیز در کتابش در این باره می‌نویسد: «هرگونه چشم‌انداز دستیابی به موفقیت زودهنگام در ژوئن ۲۰۰۹ خاموش شد؛ زمانی که میرحسین موسوی، مقامات دولتی را به تقلب در رای گیری برای کمک به انتخاب مجدد احمدی‌نژاد برای دوره دوم ریاست‌جمهوری متهم کرد.»

فشار اقتصادی، مرحله دوم فتنه

نگاهی به بازه زمانی این توقف و زمانی که اوباما زیر میز توافق می‌زند و تلاش برای تحریم آغاز می‌شود، گویای نکته مهمی است. به یاد دارید که فتنه سال ۸۸، خرداد آغاز شد، در تیر اوج گرفت و سپس رو به افول گذاشت، به‌طوری‌که تمام‌توان فتنه‌گران در ۶ و ۷ دی‌ماه تخلیه شد و با حرکت مردمی در نهم دی ماجرا به پایان

سعید آجرلو در گفت‌وگو با «فرهنگیستان»:

نتیجه فتنه ۸۸ تشدید تحریم هوشمند بود

تحریم‌های هوشمند که ترامپ با کپی از زوی همین مدل تحریم‌های هوشمند اوباما انجام داد، چیز جدیدی نبود، چرا که دولت اوباما یک زیرساختی درست کرده بود و آن زیرساخت از سوی ترامپ تقویت شد و به آن شدت داد.

تحریم تجاری و نفتی ایران

پس از سال ۸۸ آغاز شد در همان دوران نیز اتحادیه اروپا و ایالات‌متحده نگرش تندی به ایران داشتند و به اتفاقات داخل ایران امیدوار شده بودند و از این‌رو تحریم‌ها را هم به همین جهت تشدید کردند، یعنی هم تحریم‌های نفتی هم تحریم‌های مالی و تجاری از آن دوره آغاز شد؛ یعنی دقیقاً بعد از دوره‌ای که اوباما به رهبری نامه نوشتند اما بلافاصله بعد از آن هیلاری کلینتون پس از ۸۸ با ادبیات بدی با ایران صحبت کرد و سعی کرد که ناامنی در ایران را گسترش دهد.

شکاف حکومت-ملت و مشروعیت‌زدایی

مهم‌ترین هدف فتنه ۸۸ بود در واقع مهم‌ترین مساله‌ای که غرب به‌دنبال آن بود ایجاد شکاف بین دولت و ملت، نه دولت به‌معنای کابینه و هیات‌وزیران، قوه مجریه، بلکه دولت به‌معنای حکومت ایران و ملت بود. این شکاف طبیعتاً خودش می‌تواند در میان مدت یا بلندمدت تبدیل به موضوعات حادث‌تر شود؛ مثلاً از مقتضیات منطقه و سوریه، گرایش‌های تکفیری و تند و سلفی بیرونی می‌آمد ولی مقتضیات ایران متفاوت بود و می‌توانست به حوزه‌های دیگر برود و این شکاف‌ها باز تولید شود. از همه مهم‌تر مساله مشروعیت حکومت ایران است

را در لیست تحریم گذاشت. در ادامه برخی از این تحریم‌ها را به‌صورت مروری برمی‌شماریم تا ببینید فقط از نظر تعدادی چه اتفاقاتی پس از وقایع سال ۸۸ برای ایران رخ داده است. ۲۳ می ۲۰۱۱ دستور اجرایی ۱۳۵۷۴ امضا شد، سپس در ۲۰ نوامبر دستور اجرایی ۱۳۵۹۰ برای اختیارات اعمال تحریم مربوط به ارائه محصولات، خدمات، فناوری یا حمایت از بخش‌های انرژی و صنایع پتروشیمی ایران، ۳۱ دسامبر ۲۰۱۱ قانون اختیارات دفاع ملی برای سال مالی ۲۰۱۲ (NDA۸۲۰۱۲) تصویب شد که در آن بلوکه کردن همه دارایی‌های موسسات مالی ایرانی و تراکنش در دارایی‌ها و سود حاصل از آن برای این موسسات، ممنوعیت انجام تراکنش موسسات مالی دنیا با بانک مرکزی ایران و سایر موسسات مالی ایرانی، ممنوعیت انجام تراکنش برای خرید نفت توسط بانک‌های مرکزی کشورها و موسسات مالی وابسته به آنها مگر در صورت کاهش خرید نفت از ایران در نظر گرفته شده بود. در فوریه ۲۰۱۲ دستور اجرایی ۱۳۵۹۹ برای اجرای بلوکه کردن اموال و دارایی‌های ایران و بانک مرکزی ایران، سپس در ۲۲ آوریل ۲۰۱۲ دستور اجرایی ۱۳۶۰۶، اول می ۲۰۱۲ دستور اجرایی ۱۳۶۰۸، ۳۰ جولای ۲۰۱۲ دستور اجرایی ۱۳۶۲۲ برای محدودیت در تراکنش‌های موسسات مالی دنیا همکار با شرکت ملی نفت و شرکت ملی نفتکش، ۱۰ اگوست ۲۰۱۲ قانون کاهش تهدید ایران و حقوق بشر سوریه و نهایتاً ۹ اکتبر ۲۰۱۲ دستور اجرایی ۱۳۶۲۸ علیه ایران اعمال شد.

این تحریم‌ها که به‌سرعت از آنها عبور کردیم، حجیم‌ترین و با کیفیت‌ترین تحریم‌ها در زمان خود بود و همگی به مدد فتنه ۸۸، فشار داخلی و نابسامانی‌های سیاسی رخ داد.

فتنه چقدر هزینه روی دست کشور گذاشت؟

شاید بپرسید فتنه ۸۸ جمعا چه خسارات مادی و ریالی به ایران وارد کرد. واقعیت ماجرا این است که با وجود اعلام ارقامی چون ۱۰۰ میلیارد دلار که تخمین برخی اقتصاددانان است هیچ مشخص نشد فتنه ۸۸ چه بلایی بر سر کشور آورد و دقیقاً چقدر خسارت به مردم وارد کرد. گزارش شهرداری تهران، درباره تخریب‌های آن سال فقط در پایتخت گویای این است که بیش از ۶۳ میلیارد تومان به اموال عمومی تهران خسارت وارد شد، همچنین در جریان اغتشاشات چندین بانک و موسسه مالی تخریب شدند که در آن سال رقم بازسازی آنها قرع ۶ میلیارد تومان هزینه برداشت.

علاوه بر این بانک مرکزی اعلام کرد که میزان صادرات کل کشور در سال ۱۳۸۸ نسبت به بازه مشابه در سال قبل حدود ۶ درصد کاهش داشته است که البته ارزش ریالی حدود ۹ درصد کاهش را نشان می‌دهد و این درحالی بود که در سال ۸۷ نسبت به سال قبل تر یعنی سال ۸۶، کشور توانسته بود صادرات خود را حدود دو درصد افزایش دهد. این اتفاقات حتی روی تولید و صادرات نفت خام کشور هم اثرگذار بود چنانکه رقم تولید نفت خام کشور از حدود چهار میلیون بشکه در روز به ۲/۵ میلیون کاهش پیدا کرد و این روند تا پایان سال ۸۹ هم ادامه داشت. علاوه بر این گزارش رسمی بانک مرکزی گویای این است که ارزش صادرات نفتی ایران با ۱/۹٪ درصد کاهش نسبت به سال ۸۷ به ۸۷/۶٪ میلیارد دلار سقوط کرد و صادرات نفت خام از ۲/۳ میلیون بشکه در روز در سال ۸۷ به حدود ۲ میلیون بشکه در روز در سال ۸۸ رسید.

تبعات فتنه سال ۸۸ شاید در خسارت‌هایی که به کسب‌وکارهای عمومی وارد کرد بیشترین نمود را داشت، چرا که اساساً در زمان اغتشاشات امکانی برای فعالیت‌های روزمره شهری نیست. اما خب از آنجا که برآورد مشخصی در این زمینه وجود ندارد نمی‌توان آمارهای هم برای آن ارائه کرد. مریض‌ترین آمار به این مساله، مربوط به نرخ بیکاری است. مرکز آمار ایران نرخ بیکاری در سال ۸۸ را ۱۱/۱٪ درصد اعلام کرد که نسبت به سال ۸۷ با رشد ۵/۱ درصدی همراه بوده است. این نرخ در مناطق شهری و روستایی به ترتیب ۵/۱۳٪ و ۳/۸٪ درصد گزارش شد که در مقایسه با سال ۸۷ به ترتیب ۵/۱٪ و ۱/۱٪ درصد افزایش داشت.

امروز همان بلایی که آمریکای می‌خواست

بر سر ایران بیابورد برای آنها ایجاد شده است. موضوع دیگر تلاش برای گرفتن مشروعیت نظام است.

آمریکای می‌خواست با موضوع تقلب مشروعیت سیستم حاکم بر ایران را بگیرد که امروز همان بلا بر سر خودشان آمده است. به این معنا که حدود ۸۰ درصد از کسانیکه به فتنه‌ها دانه معتقدند در انتخابات آمریکا تقلب شده و این یک بحران مشروعیت است و به ابهت آمریکا در سراسر جهان خدشه وارد می‌کند.

دقت کنید ما بعد از سال ۸۸ انتخابات سال ۹۲ را داشتیم که با درصد خیلی اندکی همین جریان اصلاحات پیروز میدان رقابت شد و همین امروز می‌بینیم که چقدر از حامیان روحانی می‌گویند او باید استعفا دهد ولی رهبری ایستاده‌اند و از مردم دفاع می‌کنند، این درحالی است که در سال ۸۸ عده‌ای می‌خواستند شأن رهبری را در سطح یک حزب سیاسی پایین بیآورند.

این الگو در تاریخ شیعه و در تاریخ حکومت اسلامی بی‌نظیر است و از این لحاظ فکر می‌کنم که نقش رهبری در وحدت بخشیدن به کشور و مقابله با همه‌های بزرگ و بحرانی چون سال ۸۸ در تاریخ خواهد ماند. در این میان ما رسانه‌ها، صداوسیما و... نتوانستیم نقش رهبری را در مدیریت این وقایع درست و دقیق تبیین کنیم. اقدامات غیررسمی مثل تلاش‌هایی که در کنار مواضع و موضوعات رسمی در سال ۸۸ از رهبر انقلاب دیدیم و اینکه چگونه صبر و مدارا کردند، چگونه دعوت به آرامش کردند و چگونه امنیت و وحدت کشور را با دفاع از مردم‌سالاری حفظ کردند باید ثبت و ضبط و به همه نشان داده شود.